

Lunds universitet
Socialhögskolan
SOA 205 D. Magisterkurs i socialt arbete
Vårterminen 2002

Kontaktfamiljsinsats, en vanlig insats inom SoL

Vilka familjer erhåller biståndet?

Författare: Anne Karlsson
Handledare: Maria Bangura
-Arvidsson

Förord

Jag vill tacka min arbetsgivare Värnamo kommuns socialnämnd som gjort det möjligt för mig att få tillgång till det material jag behövt för att göra denna uppsats.

Till mina arbetskamrater som fungerat som stöd, som visat förståelse, då jag som deras arbetsledare varit splittrad i tanken....

Tack tidigare kollegor som ställt upp på intervjuer och samtal.

Tack till den familj som jag intervjuade, under en eftermiddag i april

Tack till min handledare Maria Bangura-Arvidsson för värdefulla synpunkter.

Men framförallt tack till min familj som är den bästa tänkbara.

En särskild tanke till Hugo Jonathan- hade Du levt hade denna uppsats inte kommit till.

Lagan 020531

Anne Karlsson

Abstract

In the Swedish social legislation we have a measure called "contact-family".

Contact families are ordinary people who will do a contribution to appointed children. The social welfare committee commissions the contact families.

In Sweden "contact" family is the most used measure in the preventive social work welfare with children in riskzone.

I have done an investigation in a community called Värnamo. (Värnamo is a community in the south of Sweden. The community has around 30.000 inhabitants.)

My object was two social workers and I would like to know what they think about contact families in social work. Is the measure contactfamily a start in to something else or is it a real measure which help the families?

An theoretic look at the family as a system is done in this report. Which problem do they have, to get a contact family?

Innehållsförteckning

1. Problemformulering	6
1:1 Syfte	6
1:2 Frågeställningar	6
1:3 Avgränsningar	7
1:4 Begrepp	7
1:5. Metod	8
1:5.1 Studiens uppläggning	8
1:5.2 Kvantitativ metod	8
1:5.3 Transkribering av intervjuer	10
1:5.4 Kvalitativ metod	11
1:5.5 Resultatens tillförlitlighet	11
1:5.6 Urval	12
1:5.7 Etiska överväganden	12
1:5.8 Uppsatsens disposition	13
2. Kontaktfamilj	14
2:1 Socialtjänstlagen	14
2:2 Historisk tillbakablick	15
2:3 Kontaktfamilj, tidigare och dagsaktuell forskning	16
2:4 Internationell utblick	17
3. Olika teoretiska perspektiv på familjen	17
3:1 Samhällsteoretiskt perspektiv	17
3:2 Socialpsykologiska förklaringsmodeller på varför familjer erhåller kontaktfamilj	19
3:2.1 Kommunikations och systemteoretisk modell	19
3:2.2 Systemteori	19
3:2.3 Familjesystemet	20
3:2.4 Multiproblemfamiljen	21
3:2.5 Föräldrarnas problem	22
4. Socialtjänstlagens insatser för barn och unga	22
4:1 Kontaktfamiljerna	23
4:2 Socialsekreterarnas syn på insatsen kontaktfamilj- en profession	24
4:3 Socialsekreterarnas motiv till insats	25
5. Resultatredovisning	26
5:1 Statistik Värnamo kommun 2000-2001	26
5:2 Barn och unga med olika insatser i Sverige	28

5:3	Fördelning insatser/kön. Sverige 2000	28
5:4.1	Värnamo kommun socialförvaltningen	29
5:4.2	Värnamo kommun insatser 2001	29
5:4.3	Vid vilken ålder blir insats kontaktfamilj aktuell för barn ?	30
5:4.4	Pojkar	30
5:4.5	Flickor	31
5:5	Kommentarer	31
6.	Arbetsplaner	31
6:1	Vilka problem har de familjer som har insatsen kontaktfamilj ?	32
6:1.1	Mamma eller pappa behöver avlastning	33
6:1.2	Aktiva barn ADHD/DAMP	34
6:1.3	"Vet inte riktigt varför insats"	34
6:1.4	Missbruk förälder	34
6:1.5	Fysisk funktionshindrade eller psykiskt sjuka föräldrar	35
6:1.6	Relationsproblem	35
6:1.7	Svaga föräldrar- negativt socialt arv	35
6:1.8	Släktingar saknas	36
6:1.9	Misstänkta sexuella övergrepp och misstänkt barnmisshandel	36
6:1.10	Barnen behöver en lugnare miljö	36
7.	Intervju med socialsekreterare och familj	36
7:1	Vad vet klienten om motiven till insats?	36
7:2	Vilka kriterier krävs för att kontaktfamilj skall bli aktuell?	37
7:3	Fanns det några alternativ till val av insats?	39
7:4	Vad tycker familjerna om insats kontaktfamilj?	41
8.	Slutdiskussion	42
8:1	Resultatsammanfattning	42
8:2	Diskussion	43
	Referenslitteratur	45

1. Problemformulering

Kontaktfamilj har blivit en väldigt populär stödinsats, det är den vanligaste förekommande barnavårdsåtgärden i Sverige. Under år 2000 var det cirka 22 000 barn i Sverige fick denna insats någon gång under året. (källa: Socialstyrelsen. Internet)

Jag har arbetat som socialsekreterare i 10 år och handlagt åtskilliga ärenden som lett till insats kontaktfamilj.

Jag har många gånger ställt mig frågan om man som socialsekreterare tillsätter insatsen på rutin för att göra *något*, ha insyn i familjen eller hur kommer det sig att insatsen är den just nu populäraste förebyggande insatsen för barn och ungdom inom Socialtjänsten?

Kanske är det i samband med kommunernas alltmer krympande ekonomi som gjort att kontaktfamiljsinsats tilläts alltmer i våra svenska kommuner, det är en förhållandevis billig insats. En placering av ett barn kostar åtskilligt mycket mer, både i kronor och känslomässig smärta för alla inblandade.

Eller också kan det kanske vara så att det professionella offentliga nätverket inte räcker till för de vård och behandlingskontakter som behövs till familjerna. En kontaktfamiljsinsats är enligt mitt sätt att se, en billig och värdefull insats för barn i behov av insatser.

I mitt perspektiv val så har jag velat ta reda på hur socialsekreterarna ser på insatsen kontaktfamilj.

Vilka människor, vilken familjetyp blir föremål för denna form av insats, finns det gemensamma drag, trots en individuell bedömning av behovet av insats?

1:1 Syfte

Syftet med undersökningen är att ta reda på vilka familjer som blir föremål för insats kontaktfamilj. Hur ser deras familjebild ut?

1:2 Frågeställningar

- Hur ser familjernas situation ut?
- Vilka problem har de?
- Vilka kriterier skall uppfyllas för att kontaktfamiljs insats skall bli aktuell?
- Vad betyder insatsen för socialsekreteraren ?
- Vad grundar sig besluten på och hur ser arbetsplanen ut?
- Hur ser fördelningen ut mellan könen?
- I vilken ålder tillsätts kontaktfamiljer för barnen och hur länge pågår insatsen?

1:3 Avgränsningar

I denna uppsats belyses enbart insatsen och frivilligheten inom SoL. Ålderskategorierna för de barn och ungdomar som erhåller insatsen är i min undersökning 0-18 år. I offentlig statistik ifrån socialstyrelsen förekommer ytterligare en kategori ungdomar, nämligen 18-20 år. Denna statistik redovisas visserligen som upplysning i uppsatsen, men behandlas ej inom ramen för min granskning av ärenden på förvaltningen. Det skall även nämnas att den officiella nationella statistiken rymmer insatser på flera nivåer; insatser i strukturerade öppenvårdsprogram, kontaktperson som personligt stöd eller kontaktfamilj. Min uppsats belyser enbart insatsen kontaktfamilj. Kontaktfamiljer inom LSS och LVU berörs inte.

1:4 Begrepp

Det formella uttrycket i lagstiftningen är kontaktfamilj. Insatsen kontaktfamilj är sedan 20 år reglerat i lag (SoL) och är en helt frivillig insats. Det är en rättighet att få kontaktfamilj, men det är inte säkert att familjerna erhåller just den insatsen. Det föregås alltid en individuell prövning och utredning enl SoL 4:1 för att sedan, om behov finnes, tillsätta en åtgärd; kontaktfamilj.

Flera olika begrepp vad gäller benämningen finns dock i vardagligt tal: stödfamilj, avlastningsfamilj, extraföräldrar och kanske finns det fler varianter. Detta gör att det kan kännas förvirrande att veta vad man talar om. Den officiella benämningen är kontaktfamilj och det är den benämningen som används i denna uppsats. Undantagen är direkta citat, där det ordagrant anges vad de uttryckt.

Begreppet barn är tillämpligt på alla under 18 år, dvs. innan myndighetsålder inträffar.

Begreppet ungdom är från 15 år, då man blir straffmyndig och därmed får ta ansvar för sina handlingar. Vid 15 års ålder behandlas men även som en självständig person med egna intressen.

Jag använder mig oftast av begreppet barn, men i statistiken återfinns ungdomar som begrepp.

Ett annat ord som återkommer i uppsatsen är socialekreterare kontra socialarbetare. En socialekreterare är den, ofta socionom, som är anställd av socialförvaltningen att utöva uppgifter inom ramen för gällande lagstiftning. Detta uttryck används ofta. Ibland skiftar det i uppsatsen för att istället stå socialarbetare här är ett likvärdigt begrepp.

Bistånd och insats är ett vanligt förekommande begrepp inom socialtjänsten och det är en formell skrivning av den åtgärd som görs utifrån socialtjänstlagen. I lagen kallas åtgärden bistånd och insatsen blir därmed likvärdigt begrepp.

1:5 Metod

1:5:1 Studiens uppläggning

Jag har valt att göra en icke experimentell undersökning av mitt insamlade material. Med detta menas, för mig, en form av konstaterande av de fakta (empiri) som jag fått fram kopplat till en viss teori. Jag har gjort en kvantitativ primärdata undersökning av offentlig statistik inom området som jag sedan kopplat till min egen undersökning och därefter läst relevant litteratur.

Den historiska tillbakablicken är viktig. Jag har velat se hur barnavårdslagarna sett ut genom åren och hur nuvarande lagstiftning som rör barns bästa vuxit fram. Jag har också velat se på de olika ideologiska stämningar som funnits (och finns) som lett fram till det samhälle och den lagstiftning som vi har idag. Men den teoretiska bakgrunden så kan man kanske få större förståelse för varför lagstiftning och beslut ser ut som de gör.

Jag har velat belysa familjen som system genom olika socialpsykologiska teoretiska förklaringsmodeller.

Gunvor Andersson, psykolog och forskare knuten till Lunds universitet, har genom sin forskning av 189 familjer i tio olika kommuner kommit fram till att de familjer som är aktuella för barnavårdsutredningar har ett specifikt familjemönster. Forskningsresultaten har Andersson presenterat i sin bok "Socialt arbete med små barn" (1991). Denna forskning har funnits i min tanke. Jag har funderat över om Anderssons resultat om gemensamma familjemönster stämmer in i Värnamo kommun.

Jag har valt ett induktivt arbetssätt. Med det menar jag att jag velat få fram, genom mitt material, andra hypoteser som vi kan använda oss av i Värnamo kommun när det gäller insatser i form av kontaktfamilj. En sådan hypotes kan vara; använder vi barnens fäder för lite i socialt arbete? Jag återkommer till detta ämne i min slutdiskussion. Arbetssättet blir mer av analyserande och utvärderande karaktär samtidigt som det är kopplat till teorin och tidigare forskning.

Mitt perspektiv vad gäller samhällsideologier är på en makronivå. Jag har emellertid även velat spegla min uppsats utifrån individnivån, den sk. mikronivån. Där har jag velat undersöka, dels insatsen kontaktfamilj ur ett klientperspektiv, men även ur ett beslutsfattarperspektiv.

1:5:2 Kvantitativ metod

För att göra denna undersökning har jag valt att granska pappersakter på socialförvaltningen i Värnamo kommun. Jag har valt att genomföra en totalundersökning av det sekundärdatamaterial jag fått del av.

I Värnamo kommun så är det 27 stycken ärenden som varit aktuella för insats kontaktfamilj någon gång under år 2001. Mitt arbetsmaterial, som inom teoretisk forskning benämns sekundärdata (journaler, akter, kontaktfamiljskontrakt och arbetsplaner), har till största delen bestått i att granska kontaktfamiljs avtalen, där mål, delmål och arbetsplan presenteras.

Vad jag valt att granska är familjernas sammansättning. Hur lever familjerna som har biståndet kontaktfamilj? Det har jag gjort genom att titta på barnets familjebild, även frågat handläggande socialsekreterare, där det inte tydligt framgår i pappersakterna, vilken familjebild som är aktuell för dessa familjer.

I min undersökning av sekundärdata har jag undersökt barnens ålder, Hur gamla är de barn som erhåller insats kontaktfamilj.

Här har jag funnit beslutsdatum i samtliga akter och det har legat till grund för min egen statistik.

Jag har valt att i min undersökning se hur insatsen är fördelat åldersmässigt. Det har även varit intressant att studera insatsen kontaktfamilj utifrån ett genusperspektiv. Är det pojkar eller flickor som har mest insatser?

Allt detta material, med siffror och offentlig statistik hanteras i min uppsats som kvantitativ metod. Dvs. redovisas i siffror och i lättöverskådliga tabeller.

"If you cant count it, it doesn't count" (Holsti, 1969)

Kvantitativ metod har alltid uppfattats som något absolut, den enda riktigt vetenskapliga metod med vars hjälp man objektivt kan slå fast hur egentligen samhälleliga förhållanden är beskaffade.

Citatet, ovan, på svenska: "om du inte kan räkna det, så räknas det inte", säger en del om siffror som mätbara mått. Detta synsättet är hämtat ifrån naturvetenskapen.

Men att enbart använda detta synsättet, dvs med siffror, är att göra det alltför enkelt för sig. Det har framkommit inom flera discipliner att även kvantitativ metod har sina begränsningar. För att kunna tolka kvantitativ metod krävs att vi måste veta vad vilka förutsättningar metoderna bygger på, annars kommer vi snart att kunna feltolka de siffror och resultat som vi får oss presenterar i ett material. (Holme och Solvang. s.150)

Jag har tittat på statistik för att kunna få en uppfattning, en utökad förståelse för hur vanlig kontaktfamiljsinsatsen *egentligen* är, jag vet ju sedan innan att den är vanlig, men *hur* vanlig är den i Värnamo kommun?

En förståelse av ett problem är viktig för att kunna komma fram till olika definitioner av ett problem.

1.5.3 Transkribering av intervjuer

Min primärdatainsamling har jag gjort genom att intervjua två socialsekreterare. Två socionomer med vardera minst 10 års erfarenhet i yrket socialsekreterare.

Den ena intervjun var ett personligt möte. Den andra intervjun, blev p.g.a. tidsbrist, en telefonintervju.

Jag har använt mig av en frågeguide och jag har därmed haft en struktur på samtalet. Frågorna har i huvudsak bestått i hur beslutet om insats kontaktfamilj har fattats och om det föregåtts av en diskussion om andra insatser inom eller utom, Socialtjänstens ram. Men även hur tydlig socialsekreteraren varit i sina motiv till insats och hur insatsen och eventuella motiv därtill mottagits av familjerna.

Intervjun genomfördes utan att några namn nämnts, eftersom jag garanterat och utlovat anonymitet. Även om jag som uppsatsskrivare är anställd på förvaltningen råder det sekretess mellan mig och de intervjuade socialsekreterarna.

För att få ytterligare belysning av betydelsen av insatsen kontaktfamilj så har jag genom en kvalitativ ansats intervjuat en familj. När jag skulle intervjua familjen valde jag att även här ha en frågeguide.

Frågorna har bestått i på vilket sätt familjen kom i kontakt med socialtjänsten, hur de upplevde den kontakten och om de är nöjda med den insats de erhållit.

Intervjun med familjen ger vid handen endast ett exempel på hur biståndet kan uppfattas av en familj, vilket är intressant, men som kanske andra forskare kan göra en uppsats om.

Det har trots en strukturerad intervjuguide visat sig vara mycket material som kommit "vid sidan om" d.v.s. material som inte varit användbart för denna undersökning. I samtalen med socialsekreterarna och familjerna så har *samtalet* varit en ledstjärna, inte just själva intervjun i sig, som betyder just utfrågning. Jag har skrivit ut intervjuerna i stort sett ordagrant, men utelämnat det som är uppenbart oväsentligt vidkommande för denna uppsats.

En intervju skiljer sig ifrån ett vanligt samtal på många sätt. En intervju kan likna ett vanligt samtal mellan två personer. Skillnaden i ett samtal och en vetenskaplig intervju är att det finns två personer med olika roller. Som intervjuare och forskare så vill jag ha svar på vissa frågor, jag söker information, och respondenten, alltså den som svarar ger information. (Carlsson, s.81.)

1:5.4 Kvalitativ metod

För att kunna göra tre intervjuer, (två med socialsekreterare och en med en familj) har jag valt en kvalitativ ansats, med tyngdpunkten på socialsekreteraren som aktör i sammanhanget.

Aktörsperspektivet ger den intervjuade frihet att ha personliga åsikter och tolkningar, vilket ofta är vanligt i socialsekreteraryrket. Även fördomar och rådande samhällsvärderingar styr socialsekreterarens val. Med en kvalitativ intervju så kommer man nära intervjuobjektet (socialsekreterare och familj) och till den fråga man som forskare undersöker. Det gäller att jag, som intervjuare och forskare, skall kunna pendla mellan närheten till mitt intervjuobjekt samtidigt som jag måste söka svar på mina frågor. Man måste således hantera både inifrån- och utifrån perspektiv på sina frågor. (Magne Solvang 1997)

Det har jag kunnat med denna kvalitativa arbetsmetod. Mitt syfte är dels att lyfta fram betydelsen av insats kontaktfamilj men det är inte tillräckligt, för jag vill ju även få en närhet och insikt till det jag undersöker. Därför har jag valt att komplettera och kombinera min kvantitativa metod med en kvalitativ metod, dvs med intervjuer.

1:5.5 Resultatens tillförlitlighet

Empirins tillförlitlighet och validiteten i detta material är god. Validiteten vad gäller offentlig statistik gör att man inte kan tillgodose alla mina frågeställningar varför jag studerat relevant litteratur och forskning på området. Koppling offentlig statistik kontra min egen tyder på liknande resultat.

Min teoretiska definition av insats kontaktfamilj, stämmer väl överens med både den litteratur jag läst och den offentliga statistik jag tagit del av. Även den analys jag gjort av familjerna kan kopplas samman till empirin.

Naturligtvis så kan min egen syn och mina egna värderingar på barn och insats kontaktfamilj styras av urvalet. Det kan också vara så att jag, omedvetet, styrt mina frågor för att få de svar jag vill ha.

Intervjuerna med socialsekreterarna är gjorda utifrån det val jag själv gjort. Vad jag kan fundera över är om detta val kan ha styrt resultatens tillförlitlighet i den mån att jag väljer intervjuobjekt utifrån att det är lätt att samtala med dessa människor och att jag känner dem personligen. Jag ansåg ändå att dessa båda socialsekreterare var mest lämpliga för min undersökning. Dels hade de många ärenden kontaktfamilj var per år, dels har de många år i yrket. Skulle jag frågat ungdomshandläggarna, som har ett ärende öppnat så skulle svaren inte bli desamma. De socialsekreterarna har ej heller den yrkeserfarenheten i år att jämföra med de två jag valt.

Jag hade ifrån börja valt en annan socialsekreterare, men missade tiden något. Sedan hade hon semester på semester och jag var därför nödsakad att välja ett annat intervjuobjekt. En

socialsekreterare var och är tjänstledig tom oktober månad 2002, varför hon ej kom ifråga i min undersökning. Intervjuobjekten är mina tidigare kollegor. Jag känner dem och vi har diskuterat ärenden tidigare, jag vet ungefär hur de resonerar kring barn, föräldrars skyldigheter och rättigheter. Detta kanske kan uppfattas som en brist i sammanhanget, men jag anser inte det, eftersom jag själv är väl förtrogen med socialsekreterarnas arbetssätt. Jag vet att jag fått ärliga och tillförlitliga svar. Med det menar jag att jag känner dem så väl att jag kan förstå vad de menar när de uttrycker sig.

Reliabiliteten i pappersaktgranskningen är lägre, eftersom jag inte haft tillgång till någon databas, utan mestadels arbetsplaner och kontaktfamiljskontrakt.

Detta kan ha fått följden att det förekommer brister i min information, eftersom det finns mycket information om familjerna och beslutsgrunder lagrat i den "datorakt" som inte alltid är utskriven i pappersakten.

Vad gäller tillförlitligheten i uppgifterna vid familjeintervjun bedöms dessa uppgifter säkra. Det var en familj som hade positiva erfarenheter av insats kontaktfamilj, varför man får anta att intervjun gett ärliga svar.

1:5.6 Urval

I socialnämndens beslut om att ge mig tillfälle att granska akter på socialförvaltningen så gav politikerna sitt medgivande till att granska pappersakter. Dvs. ingen tillgång till databasen som jag tänkt ifrån början. Detta har gjort att urvalet begränsats till de uppgifter som finns i familjernas pappersakter. Svagheten i detta är att jag oftast har begränsad information till de motiv och eventuella andra alternativ till valet av insats. Detta resonemang har jag ej kunnat följa eftersom de resonemangen finns på ärendebladet som oftast ligger i datan till det att ärendet är avslutat.

Sektionschefen har tillsammans med handläggande socialsekreterare samt sekreterare gett mig tillgång till det material jag behövt för min undersökning.

När det gäller urvalet av socialsekreterare så har jag själv frågat de socialsekreterare och bestämt personligt möte för intervju. Det skall nämnas att de jag intervjuat är mina tidigare kollegor och att jag känner dem sedan flera år tillbaka. Att jag själv är insatt i området (som handläggare) tror jag har en styrka, eftersom jag har kunskap på området, vilket kanske inte alla forskare har inom det område de undersöker.

Svagheten i min undersökning torde vara att jag inte intervjuat något enda barn, som insatsen faktiskt riktar sig till. Barnperspektivet kan inte nog betonas. Kan det manne bli ett uppslag till uppföljning av denna undersökning?

Vad gäller urvalet av intervju med en familj så har det skett genom att jag frågat socialsekreteraren om det funnits några familjer som skulle kunna tänka sig att ställa upp på en intervju. Detta får betydelse eftersom det är hon och inte jag som valt intervjufamilj. Detta kallas styrt urval eller med ett annat ord icke- slumpmässigt urval. Svagheten i detta förfarande kan vara att jag träffat en familj som varit mycket positivt inställd till insats kontaktfamilj. Utgången kanske hade blivit en annan om jag valt att träffa flera familjer för att få ett fler nyanserade bilder av insatsen till min undersökning. Denna intervju ger vid handen endast hur insatsen kan uppfattas av en familj. Kanske kan min ide' om hur insats kontaktfamilj uppfattas få utlopp i en annan uppsats.

1:5.7 Etiska överväganden

Jag har arbetat i tio år som socialsekreterare och handlagt åtskilliga ärenden som resulterat i insatsen kontaktfamilj.

I både den kvantitativa och den kvalitativa metoden krävs det av forskaren att det finns en förståelse av den företeelse som skall studeras. Det krävs också av mig som forskare att jag har en självinsikt om vad som styr mig i mina val och vilka värderingar jag har i den fråga som undersöks. (Holme, Solvang 1996)

Jag har många gånger undrat vad det är som styr dels mitt eget men även andra socialsekreterares handlande till att välja just kontaktfamiljs insatsen. Jag vet inte vad mina funderingar om detta utmynnat i, men visst har det betydelse av på vilket sätt barnen i familjerna lever. Det finns ju olika skäl till kontaktfamiljsinsats. Jag *tror* att jag styrts av bedömningen av föräldrarnas förmåga att tillgodose barnens behov. Kanske inte så mycket fysiskt, däremot psykiskt. Barn perspektivet har varit en ledstjärna i mitt arbete, men å andra sidan, för att barnen skall må bra, krävs i första hand att föräldrarna mår bra. Använder socialtjänsten båda föräldrarna som resurser, eller finns det en outnyttjad resurs. Kanske är det många gånger så att man som socialsekreterare gör subjektiva bedömningar. Den frågan är inte helt enkel att svara på.

Det har varit ganska svårt att ändra på de motiven till insats som jag själv och många av mina tidigare kollegor med mig styrts av.

Här har jag velat få fram ett klient eller med ett annat ord -brukarperspektiv. Alltså, vad tycker de familjer som har insatsen, *om* den service och bistånd de har? Jag är medveten om att denna benämningen ger en etikettering av människor som i detta fallet blir klienter och brukare av socialtjänsten. Naturligtvis så har de annan identitet i livet och de är ju inte enbart klienter. Rollen som klient eller brukare kan ses som snäv när jag som forskare skall se människan. Men jag vill även se de faktiska förhållandena ur detta brukar perspektiv. Med att intervjua en familj som är positiv till bistånd kontaktfamilj så får man information om hur familjen uppfattar insatsen med egna ord.

Ros-Marie Eliasson beskriver, på ett för mig mycket tilltalande sätt, i sin bok Forskningsetik och perspektivval, s.32 att det handlar om

"att översätta personliga bekymmer till allmänna problem".

Enligt mitt sätt att se, tolka svaren som den intervjuade familjen gett mig i generella termer och teman.

1: 5.8. Uppsatsens disposition

En historisk tillbakablick kommer inledningsvis i kapitel 2. Den ger läsaren en bild av hur barnens rätt inom sociallagstiftningen vuxit fram. Här presenteras också tidigare och dagsaktuell forskning på området. Även en internationell utblick på kontaktfamilj görs här.

I kapitel 3 redovisas olika samhällsteoretiska perspektiv på familjen. Ideologiska strömningar som funnits och finns i vårt samhälle redovisas, för att ge en insikt i samhällsutvecklingen och kanske den människosyn vi har. I kapitel 4 belyses socialtjänstlagen och dess insatser för barn och unga. Socialarbetarens roll och motiv i sammanhanget berörs också. I kapitel 5 börjar min egen resultatredovisning. Där finns siffror ifrån nationell statistik och för Värnamo kommuns insats vad gäller kontaktfamilj. Läsaren kan bla. läsa hur många ärenden som varit aktuella för insats och hur fördelningen ser ut efter kön. I det 6:e kapitlet så handlar det om granskning av arbetsplaner. Vilken problembild har de familjer som erhåller insatsen kontaktfamilj? I kapitel 7 så återges och analyseras intervjuerna med socialsekreterarna och en familj. Hur ser de på insatsen kontaktfamilj? I kapitel 8, slutligen så kommer en resultatsammanfattning och avslutas med en slutdiskussion.

2. Kontaktfamilj

2.1 Socialtjänstlagen. (SoL)

Socialtjänstlagen (1980:620) har funnits sedan 1982, den ersatte Barnavårdslagen, Nykterhetsvårdslagen, Socialhjälpslagen och Barnomsorgslagen. Insatserna enligt den nya lagstiftningen skulle bygga på frivillighetens och jämlikhetens grund och blev en "ramlag".

Insatsen/biståndet inom ramen för socialtjänstlagens frivilliga insatser för barn och ungdom; kontaktfamilj blev en lagligt reglerad rättighet.

Med kontaktfamilj menas av socialtjänsten anlitade familjer med uppgift att på olika sätt ha kontakt med och vara ett stöd för barn och/eller familjer med sociala problem. Kontakten skall bygga på medmännisklighet, gemenskap och gemensamt ansvar. Insatserna avpassas efter behovet i varje enskilt fall, från en vardaglig återkommande gemenskap till särskilda insatser i exempelvis akuta situationer. Kontaktfamiljsinsats skall bedrivas i helt frivilliga former, utan myndighetsutövning och utan inslag av övervakning. För barnfamiljer kan en kontaktfamilj ge avlastning och stöd t.ex. genom att barnen återkommande vistas i kontaktfamiljen

Det finns andra insatser till stöd för barn och ungdom inom ramen för Socialtjänstlagen. Ett exempel på verksamhet, är strukturerade öppenvårdsprogram. Detta anordnas av kommunernas socialtjänst och det kan vara samtal, aktiviteter i grupp för barn och ungdomar. Några exempel kan vara grupper för barn till missbrukare, grupper för barn till psykiskt sjuka föräldrar m.m.

Man kan få personligt stöd enligt SoL, kontaktperson som har till syfte att stödja barnet eller ungdomen till att t.ex. fungera i skolan och på fritiden, göra aktiviteter tillsammans, allt för att barnet/ungdomen skall få en positiv förebild av vuxna människor och för att få dem att få en positiv självbild och få ett så innehållsrikt liv som möjligt, fritt ifrån kanske begynnande kriminalitet och droger.

Det finns även annan lagstiftning, förutom socialtjänstlagen, i socialnämndens område som tar upp frågan om kontaktperson/familj:

Inom ramen för LVU (1980:621) Lagen om vård av unga, som är en tvångslagstiftning och ett komplement till SoL, då den lagen, med sin frivillighet, inte räcker till för ett barns skydd, Barnen kan med lagstiftningens hjälp och emot sin egen eller mot sina föräldrars vilja "omhändertas för samhällsvård". I LVU finns en laglig möjlighet att tillsätta en kontaktperson för ungdomar mellan 15-20 år med ett sk. mellantvång. Denna insats är emellertid lite använd av Sveriges kommuner.

LSS (Lagen om Stöd och Service till vissa funktionshindrade) tillkom 1994 och är en sk. rättighetslag eller "pluslag" som träder in när annan lagstiftning inte räcker till för stöd till den enskilde. Inom ramen för denna lag så kan exempelvis psykiskt eller fysiskt funktionshindrade barn och ungdomar (men även vuxna) få möjlighet att få miljöombyte, gå på aktiviteter m.m. med ett personligt stöd vid sin sida. Även korttidsvistelser i familjer kan ges för rekreation samt för att avlasta ordinarie vårdnadshavare.

Begreppet stödperson återfinns i andra lagar. Bl.a. så finns det en möjlighet att få en stödperson som vuxen då man tvångsvårdas på psykiatrisk klinik, enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård (LPT) eller vårdas inom ramen för Lagen om rättspsykiatrisk vård (LRV). Inom dessa områden är lanstinget huvudman.

Inom kriminalvården finns sk. "övervakare"(stödperson) som den villkorligt frigivne för vuxna måste ha kontakt med minst en gång i veckan.

2:2 Historisk tillbakablick

Barnens rätt i samhället har vuxit fram genom århundraden. Statusen på barn har inte varit särskilt hög och barnen var förr i tiden mycket mer rättslösa än vad de är idag.

På 1760 talet så gav man till exempel en strumpfabrikant i Malmö rätten att disponera över barnhemsbarn och över kringstrykande "vanartiga" barn, som på så sätt "dagligen hållas i gudsfruktan och vänjas till strumpbinderi." (Holgersson, sid. 34)

Det var vanligt att barn lämnades bort till uppfostringsanstalter för att uppfostras "till gudsfruktan, arbetsamhet och goda seder." (Holgersson sid. 40)

Ett barn i Sverige på den tiden var inte så mycket värt.

På 1800-talet så breddade fosterbarnsverksamheten ut sig i Sverige. Det var emellertid svårt att ifrån statens sida kontrollera alla hemmen, vilket ledde till att många barn for mycket illa.

Mot slutet av 1800-talet uppstod en kraftig reaktion mot fosterbarnsvården och utomäktenskapliga barnens rättslösa ställning. Därför tillsatte riksdagen år 1894 en kommitté som kom att få riksdagen år 1902 att besluta om våra första egentliga barnavårdslagar.

I och med denna lag så såg man i samhället till att barn har rätt till en uppfostran och vård.

Man hade en rad åtgärder att ta till före beslut om omhändertagande: förmaning, varning, åga, och skiljande ifrån hemmet. Denna repressiva hållning ifrån 1902 års barnavårdsdag återkom i 1924 och 1960 års barnavårdsdag. Den senare gällde ända fram till socialtjänstlagens tillkomst 1982. I 1960-års barnavårdsdag så fanns det nya åtgärder att ta till före ett eventuellt omhändertagande. De nya stegen blev hjälpåtgärder, förmaning och varning, föreskrifter och övervakning. (Holgersson. s. 100)

Under senare hälften av 1960 talet och under 70-talet så började kritik att framkomma om det verkligen var rätt att ha en sådan ålderdomlig människosyn som det innebar med alla förmaningar och tvångsåtgärder som fanns i gällande lagstiftning. Ett känt namn inom barnavården Gustav Jonsson (även kallad Skå- Gustav) samt Bengt Börjesson. De var båda starka debattörer i barnuppfostran. Bengt talar om att "den som avviker är lik oss andra".(Holgersson. s 190). Han menar att vi måste bryta en ond cirkel och hjälpa dem som står utanför till att bli delaktiga i samhället.

Det var väckt en debatt om att lagstiftningen skall bygga på trygghet, jämlikhet, demokrati, och solidaritet. Denna debatt resulterade senare i Socialtjänstlagen ifrån 1982, som till största delen förespråkar frivilliga insatser och där brukaren skall ha medbestämmande över den vård och insats som skall beredas henne. Sociallagstiftningen gick i och med Socialtjänstlagen ifrån ett kontroll och övervakningssystem till att bli mer serviceinriktad och få en mer positiv och medbestämmande anda.(Holgersson.)

Vad gäller kontaktfamilj så kom det först i lagstiftningen år 1982. Dock fanns redan 1972 i Uppsala en verksamhet som liknades vid insatsen kontaktfamilj-kontaktperson Det var en verksamhet knuten till ett skolhem, där det fanns ett så kallat kontakthem där barn vid behov fick möjlighet att tillbringa veckosluten. Syftet var att avlasta föräldrar, samt fungera som utökad nätverk ,då släkt och vänner saknades till familjen. Barnen skulle få uppleva kontinuitet och trygghet för de barn som hade behov av placeringar.

(Månsson.1977) Taget ur Vad vet vi om insatsen kontaktperson/-kontaktfamilj? En kunskapsöversikt Andersson. Bangura Arvidsson 2001:1 Lund. Socialhögskolan)

2:3 Kontaktfamilj- tidigare och dagsaktuell utvärdering och forskning

Det finns material att tillgå när det gäller insats kontaktfamilj. Det är socialstyrelsens nationella statistik om förebyggande arbete för barn och ungdom utifrån socialtjänstlagen.

En rapport ifrån Socialstyrelsen (1998) visar en kartläggning av insatser för barn 0-12 år i 50 kommuner. Denna undersökning har byggt på nationell statistik och enkätundersökningar. Den har vidare kompletterats med besök i 20 av de 50 kommunerna.

Vad som framkom var att den nationella statistiken inte skiljer mellan begreppen kontaktperson och kontaktfamilj, trots att det är två skilda insatser. Insatsen kontaktfamilj/person har fördubblats sedan 1986 och uppgifter tyder på att insatsen pågår under en lång tid. Ytterligare en rapport ifrån Socialstyrelsen (SoS-rapport 1998:5) finns och den behandlar insatser för barn och ungdomar mellan 13-18 år. I denna rapport framkommer att insatsen kontaktfamilj förekommer som insats både i familjer med tung social problematik, men även som enklare uppdrag i förebyggande syfte.

(Andersson. Bangura Arvidsson)

Det finns inte så stora forskningsprojekt, som omfattar hela Sverige, utan det jag funnit är en forskningsresultat om insatsen kontaktfamilj. Bl.a. har Gunvor Andersson, psykolog och verksam som forskare i Lund, gjort en undersökning i 10 olika kommuner i södra Sverige om insatsen kontaktfamilj. Hon intervjuade socialsekreterare med pågående ärenden med barn 0-3 år. Andersson fann att 189 barn, en tredjedel av de undersökta barnen, hade pågående insats-, nyligen avslutad eller ej ännu påbörjad insats kontaktfamilj.
(Andersson .s. 92.)

Vid institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet har det startats ett forskningsprojekt av Lisbeth Johnsson och Margareta Regne´r. Forskningsprojektet heter Kontaktfamiljen-"den goda modern och fadern som ideal och hjälpare".

Avsikten med forskningen är att ur olika parterers perspektiv undersöka om insatsen kontaktfamilj och den förknippade föreställningen om vad en normal familj är. Tanken med insats kontaktfamilj är att det är den "vanliga familjen" som skall utföra uppdraget på socialnämndens vägnar och att de genom att exempelvis ett barn som saknar en far kan ge barnet en manlig förebild och att ge en ensamstående moder avlastning och ge dem båda en utökad familj.

(Andersson. Bangura Arvidsson)

2:4 Internationell utblick

För att knyta an till ett internationellt perspektiv på insatsen kontaktfamilj så har en brittisk forskare Arthur Gould , i sin bok *Conflikt and Control in Welfare Policy: the Swedish experiment.* (1988)

Han har intresserat sig för svensk välfärdspolitik och social barnavård och gjort intervjuer med 14 socialsekreterare, 23 kontaktpersoner /familjer och 19 klientfamiljer. Han konstaterar att kontaktfamiljsinsats är en effektiv förebyggande åtgärd och värderas lika av både socialarbetare och klient. (Andersson. Bangura Arvidsson)

En amerikansk forskare, Richard Barth, har även han studerat vår sociala barnavård inklusive kontaktperson/kontaktfamilj. I sin artikel "Sweden´s Kontakt Family Program" (1991) finner han i stort sett samma sak som ovanstående brittiske forskare, dvs. att klientfamiljerna är nöjda och att insatsen kontaktfamilj är en bra insats och att klientfamiljerna själva är med och väljer ut kontaktfamiljen. Han ser ingen kontroll eller övervakningssituation i insatsen kontaktfamilj. Han tycker att insatsen är till stöd för de familjer som har insatsen.

(Andersson. Bangura Arvidsson)

3. Olika teoretiska perspektiv på familjen

3:1 Samhällsteoretiskt perspektiv

Det finns flera olika sätt att se på insatser i socialtjänsten. Grunden i vårt samhälle är som nämns i portalparagrafen i socialtjänstlagen är att besluten skall vila på demokratins, solidaritetens och jämlikhetens grund.

Detta är ingen självklarhet, utan det är välfärdspolitiken genom våra politiska partier som lett oss fram till denna samhällsinställning och inriktning till framtida utveckling.

Denna schematiska bild på teoretiska perspektiv visar på olika ideologiska strömningar visa att det finns olika skiljelinjer. Dessa i sin tur präglar både vår lagstiftning och vår syn på människan. Socialsekreteraren har en syn på samhället, du och jag har kanske en annan.

Ideologiska skiljelinjer förekommer och jag vill ge er en schematisk bild av hur dessa tre ideinriktningar ser ut:

	<i>Konservatism</i>	<i>Liberalism</i>	<i>Demokratisk socialism</i>
<i>Huvudaktör i välfärden</i>	Familjen Arbetsplatsen	Marknaden Frivillighet	Staten
<i>Välfärdsinriktning</i>	Subsidiaritet	Residualism	Institutionalism
<i>Politikmotiv</i>	Uppfostran Socialpacifism	Hjälp till självhjälp	Autonomi Omfördelning
<i>Vägledande norm</i>	Plikt Humanism	Frihet Tillväxt	Solidaritet Jämlikhet

(Källa: (Meeuwisse Anna, (red). s.98)

Den konservativa ideologin präglas av att man ser på individen som att den behöver uppfostras. Gösta Bagge och Gustaf Cassel var två tidiga (början på 1900-talet) debattörer i socialpolitiken i Sverige som ansåg att socialpolitiken var ett arbetarklassprojekt och att den politiken gick i kommunismens fotspår.

Innebörden i subsidiaritet innebär att familjen och dess närmsta nätverk har hand om de problem som uppstår i människors liv och om välfärden.

Socialstaten delegerar i dessa ideologiska samhällen olika välfärds och försäkringsansvar till olika yrkesbaserade frivillig- och religiösa organisationer.

I den nyliberala ideologin så framstår socialpolitiken som liten. Ansvaret i detta samhälle består i att människor löser sina problem privat, och att man inte skall bli beroende av staten.

Socialpolitiken riktar sig enbart till de allra fattigaste (residualism). De flesta välfärdsförmåner skall också ske och tillhandahållas via marknaden, vilket i sin tur resulterar i att samhället skapar ekonomisk effektivitet och tillväxt. Entreprenörskap och framåtskridande hyllas.

I den sista ideologin; den demokratiska socialismen sätter samhället sin tilltro till olika statliga reformmöjligheter. Det är en solidarisk fördelningspolitik genom att förespråka höga inkomstskatter och är jämlik såtillvida att den inbegriper alla medborgare i den offentliga välfärden och har höga ambitioner vad gäller de sociala rättigheternas materiella utfall.

I den skandinaviska modellen, exempelvis Sverige, med en socialdemokrati, har socialarbetarna oftast en offentlig anställning, som tagit över en rad informella uppgifter, såsom vård och omsorg.

Den nyliberala modellen som finns bl.a. i England så inriktas det sociala arbetet på att arbeta med de allra fattigaste familjerna och innefattar sällan förebyggande arbetet. Det står frivilligorganisationerna för. Arbetet består i stora delar till att göra akuta ingripanden och att ha en kontrollerande funktion.

Konservatismen, slutligen, står den offentligt anställda socialarbetaren ofta för att sköta olika sociala kontrolluppgifter medan andra uppgifter sköts av olika frivillig organisationer. Här finner vi länder som Österrike, Schweiz och Tyskland.(Meuwisse(red) 1998)

3:2 Socialpsykologiska förklaringsmodeller på varför familjer får kontaktfamilj

I de olika socialpsykologiska modellerna kan man säga att psykologiska och sociologiska teorier möts.

Socialpsykologin ägnar sig åt den sociala miljöns inflytande för den enskilda människans utveckling och beteende. Man undersöker hur normer och värderingar utvecklas.

Sociologin studerar å sin sida människan i samhället. Hur kommer det sig att människan betar sig som hon gör ?

(Ronby.1983)

3:2.1 Kommunikations och systemteoretisk modell

I denna modell så ser man på familjen som ett kommunikationssystem. Systemet (familjen) strävar hela tiden efter jämvikt. Om man av någon anledning inte kan upprätthålla detta, familjesystemet rubbas så blir det rubbningar i interaktionen (samspelet) i familjen.

Det kan yttra sig så att systemet kommer i obalans och eftersom systemet vill ha jämvikt så måste alla familjemedlemmar arbeta aktivt med att återställa balansen i systemet. Alla i familjen måste förstå systemets innersta kommunikationsmönster för att kunna göra något åt problemen. Det måste således till förändringar i kommunikationsmönstren.

Där systemen fungerar, dvs där jämvikt finns kallas för funktionella, medan de som inte kan upprätthålla denna balans på ett naturligt sätt kallas för dysfunktionella. (Ronby. 1983)

3:2.2 Systemteori

Ordet kommer ifrån grekiskan och betyder ungefär; placera tillsammans. Man kan säga att ett system består av olika beståndsdelar (familjemedlemmar) och att man inom detta system har inbördes relationer, t.ex. ömsesidigt beroende, står i ett växelverkande förhållande.

Relationerna utgör systemets struktur. Vanligen så betraktas helheten som något mer än bara summan av systemets delar, det har en högre dimension.

Inom systemteorin och kopplingen till sociala problem så studerar man på vilket sätt kommunikationen *mellan* olika system fungerar, istället för att se hur man inbördes inom det egna systemet samarbetar.

Systemteorin arbetar med system på flera olika nivåer. Det kan vara personlighetssystemet (det intrapersonella systemet), det interpersonella systemet (mellan två människor, eller en liten grupp människor) Det sociala (samhälleliga)systemet bestående av ett lokalsamhälle eller t.ex. en nation.

Man skiljer på öppna och slutna system. Ett system betraktas som slutet när det inte kommer in någon information eller energi i det. Det betraktas som öppet finns ett ständigt in och utflöde av olika slag. Ett system kan beskrivas utifrån dess funktioner, struktur och processer. Eftersom systemen består av inbördes relaterade kommunikation, så får en förändring av delarna i ett system effekt och konsekvenser för övriga delar i systemet.

En rationalistiskt systemuppfattning säger att om vi känner till orsaksmekanismerna som styr förändringsförloppet så kan vi genom medvetna grepp också styra dess utveckling och riktning mot ett mål.

I funktionalistisk systemteori finns ett antagande om att familjesystemen strävar efter att upprätthålla en inre balans. Om systemet brister är det viktigt att ge feedback (återföring) till Familjen med kunskap om vad som fungerat tidigare och vad en viss handling får för konsekvenser för systemet kan leda till självreglering av systemet.(Ronby. 1983)

3:2.3 Familjesystemet

Familjesystemet uppfattas bla. som en uppsättning normer , "kontrakt" och sanktioner mellan familjemedlemmarna. Detta är familjens subsystem, alltså inbördes relationer.

Familjesystemet genomgår ständiga förändringar, barn växer upp, föräldrar åldras osv. Tidigare olösta konflikter kan ställa till bekymmer med hur familjen hanterar kommande svåra situationer. Det som håller ett socialt system samman anses vara dess psykologiska struktur: attityder, perception, åsikter, motiv, vanor och förväntningar.

Subsystemets inre system (familjemedlemmarna) ingår i större system, yttre system, som består av grannskapet, familjemedlemmarnas tillhörighet i andra grupper och i det större samhället.

Dessa båda system påverkas växelvis. Dvs. blir det förändring i det ena systemet så påverkar det andra systemet.

För att belysa denna växelverkan mellan inre och yttre system och för att förstå familjen i ett samhälleligt system, så väljer jag ett exempel så tar jag ur boken "Socialarbetets förklaringsmodeller"(1983) av Alf Ronnby ett exempel som Alf i sin tur har tagit ifrån Christer Båge (som var en av dem som utvecklade den kommunikationsteoretiska modellen i Sverige, se Båge 1974)

"En far blir arbetslös på grund av så kallade strukturrationaliseringar. Hur familjen kommer att förhålla sig till situationen, får betydelse för hur fadern kommer att agera i förhållande till arbetsplatsen, facket och arbetskamraterna(dvs. det yttre systemet). Samtidigt får faderns sätt att uppfatta och förhålla sig till det inträffade stor betydelse för familjen och relationerna där"

(Ronnby.1983)

3:2.4 Multiproblemfamiljen

Alf Ronnby använder Båge för att belysa en multiproblemfamilj. Båge försöker analysera den sk. multiproblemfamiljen med en systemteoretisk modell som bla har utvecklats av Salvador Minuchin.(1967)

Enligt Båge och Minuchin ser multiproblemfamiljens familjestruktur ut så här:

- Den är till övervägande delen en en-förälder familjer. Modern står för kontinuiteten. Det förekommer en mer eller mindre snabb omsättning av fadersfigurer i familjen.
- I intakta familjer fungerar makarna främst som "föräldrasubsystem" (inte som makar). De sexuella relationerna är mycket bristfälliga.
- Det råder en förvirrande och inkonsekvent maktfördelning och utövning av makt. Det är en pendling mellan auktoritära och hjälplösa föräldrar.
- Vid belastning på familjen tenderar föräldrarna att lämna över ansvaret på barnen (de kanske tom. ger sig iväg, då speciellt fadern, mannen)
- Syskonsystemet har en stor betydelse i socialiseringen. Äldre barn får ofta ta hand om yngre.
- Det är dålig kommunikation mellan barn och föräldrar och syskonsystemet utvecklar en opposition mot föräldrakontrollen.

Multiproblemfamiljen fungerar dåligt vad gäller alla tre grundläggande funktionerna i familjesystemet, nämligen vägledning, omsorg och kontroll. Föräldrarnas gensvar på barnens beteende är slumpmässigt. Därför får barnen svårt att införliva mellanmänniska spelregler. Föräldrarnas beteende gäller huvudsakligen kontroll. Det förekommer lite känslomässigt utbyte, huvudsakligen beroende på att modern ofta står ensam (bokstavligt eller praktiskt, fadern är frånvarande eller passiv) Impulsiva reaktioner bildar en livsstil. Föräldrarna signalerar oklara budskap i kommunikationen. I föräldrarnas budskap till barnen kanske det inte framgår att det som är huvudsak har ett sakinnehåll eller ett känslomässigt innehåll. (Ronnby. 1983)

Alf Ronnby tar ett exempel ifrån Båge:

"ett barn som blir tillsagt att ta av stövlarna i farstun. Detta kan meddelas på ett sådant sätt att barnet inte vet om det håller att inte dra in smuts, eller om föräldern främst signalerar aggressivitet mot barnet (eller "jag är utless på dig"). I problemfamiljer riktas barnets uppmärksamhet ofta mot de känslomässiga relationerna. Sakinnehållet i budskapet har då svårt att nå fram. Det blir viktigare vem som säger något än vad som sägs"
(Alf Ronnby 1983)

3:2.5 Föräldrarnas problem

Ytterligare forskning på området hur familjer fungerar och hur familjer ser ut har Gunvor Andersson gjort i sin bok "Socialt arbete med små barn" (1991)

Hon har gjort en undersökning och kartläggning av hur föräldrarnas problem ser ut. Andersson menar att föräldrarnas problem ser olika ut ,men att det finns gemensamma kännetecken i deras livssituation, inte minst vad avser socialgruppstillhörighet och arbetssituation. Det finns också gemensamma drag i deras familjesituation.

Bla så visar hennes undersökning det min undersökning också visar, att det ofta saknas naturligt nätverk. Förhållandet till ursprungsfamiljen är ofta tilltrasslat på olika sätt, eller så finns det ingen kontakt alls. Släkt och vänner , som kan ge stöd saknas. Om familjerna har umgänge så är det oftast med familjer som har liknande problem. Detta är en generell bild, för det finns ju naturligtvis släktingar och vänner som kan fungera som ett stort stöd till barnen, men de tillhör undantagen.

(Andersson, Socialt arbete med små barn (1991)

4. Socialtjänstlagen, insatser för barn och unga

Socialtjänstens portalparagraf lyder:

" samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet.

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet. När åtgärder rör barn skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver"

Socialtjänsten skall enligt denna portalparagraf vila på demokratins grund, men även på jämlikhet, solidaritet och aktivt deltagande i samhällslivet.

Paragrafen uttrycker ett att vissa värden skall styra när det gäller valet av insatser, men lagen säger inte uttryckligen *vilket* bistånd som skall ges och ej heller hur ett bistånd skall utformas. Lagen är att betrakta som en rättighetslag som ger klienter/brukare ett stort inflytande. Socialtjänstens insatser skall stärka den enskildes resurser att leva ett självständigt liv, dvs. att klara sig utan insatser, helt eller delvis, framgent i livet.

Socialtjänstlagen säger att vi skall utreda, bedöma och handlingsalternativ, positiva och negativa, skall jämföras med varandra och sedan bestäms insatsen/biståndet. Resultatet utvärderas och insatsen justeras eller avslutas. (SOU 1974:39)

Samhällets ansvar för barn tydliggörs i socialtjänstlagen:

".....i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och det stöd de behöver....."

Lagen anger att samhället har ett gemensamt ansvar för barnen tillsammans med föräldrarna . I särskilt allvarliga situationer har socialtjänsten som offentlig myndighet både rätt och skyldighet att ingripa, oberoende av vad föräldrarna eller barnet självt vill eller anser. Syftet skall vara att tillgodose barnets vårdbehov.

Kraven är stora på de människor som arbetar med socialt arbete.

Dels så skall socialsekreteraren arbeta utifrån socialtjänstens portalparagraf, demokrati, självbestämmande och dels har samma lag till uppgift att skydda exempelvis barn som riskerar att utvecklas ogynnsamt . Det innebär hela tiden att balansera sin yrkesroll, med en respekt för klienten i alla lägen, som är i underläge, så att dennes integritet inte kränks, trots svåra beslut om omhändertagande mot sin vilja eller en intrång i familjen ifrån sociala myndighetens sida, som inte är önskvärt. (Andersson 1991)

Lagen skall inte enbart hjälpa utan det finns även inlag av social kontroll.

I alla samhällen finns det inslag av social kontroll. Samhället kontrollerar och reglerar sina medlemmar.

Inom vissa delar av socialt arbete , exempelvis missbruk och barnavårdsutredningar så blir den sociala kontrollen särskilt tydlig, socialarbetaren utreder ett misstänkt barnmisshandel så

skall man följa barnet för att ge det skydd samtidigt som man också får en social kontroll på föräldrarna. Den sociala kontrollen finns således inbäddat i lagen och därmed i det sociala arbetet.(Andersson.1991)

4:1 Kontaktfamiljerna

Socialstyrelsen säger (1985) att kontaktfamiljerna inte skall behöva ta sig an alltför svåra ärenden. Eftersom kontaktfamiljer är "vanliga människor" skall de också bevara den hållningen. Barn som kräver professionell vård och behandling bör inte erhålla insatsen kontaktfamilj. Socialstyrelsens undersökningar visar att det inte är ovanligt att kontaktfamiljer får ta sig an ärenden av svårare art.

Socialstyrelsen påpekar också att det inte får bli så att kontaktfamiljerna ersätter socialsekreterarens insatser. Ej heller får det innebära att tillsättandet av kontaktfamiljen för att få kontroll ifrån myndighetens sida. Kontaktfamiljerna skall således inte fungera som socialsekreterarens förlängda arm. I de fall där socialsekreteraren gör bedömningen att barnen troligen kan komma att placeras eller tvångsomhändertas jml. LVU så bör ej heller insatsen kontaktfamilj komma ifråga.(Andersson, Bangura Arvidsson 2001)

Kontaktfamiljen har tystnadsplikt gentemot socialtjänsten och skall inte vara "kontrollorgan" som tidigare nämnts. En familj som tänker sig att ta ett uppdrag som kontaktfamilj, skall ha tid och intresse för att kunna ge ett barn eller en ungdom liten del av sitt liv. Ersättningen är ofta ganska ringa.

Socialsekreteraren utreder familjen, det ställs inga direkta större formella krav, men man skall ha en stabil tillvaro och leva ett socialt godtagbart liv. Man kan vara ensamstående eller gift, det spelar mindre roll, det viktigaste är att känna ett genuint engagemang för andra människor.

Vad man som kontaktfamilj gör tillsammans med de barn man har varierar också. En uppgift kan vara att se till att barnet utvecklar positiva fritidsintressen. En annan uppgift kan vara att vara en vuxen förebild. En tredje tänkbar uppgift kan helt enkelt vara att avlasta föräldrarna.

Tiden då barnet är hos kontaktfamiljen varierar. Det bedöms alltid individuellt. Det kan vara över helgen var tredje vecka, eller mitt i veckan. Bara kontaktfamiljen, socialsekreteraren och den biståndsberättigade familjen kommer överens om hur det skall vara.

När ett kontrakt görs upp mellan socialsekreteraren, kontaktfamiljen och klientfamiljen så bestäms ofta inte tiden för insatsen. Däremot så gäller en omprövning av insatsen efter sex månader.

När insatsen är tänkt att avslutas är det viktigt för socialsekreteraren att förbereda detta noga, barnet (och kanske även föräldrarna) har ju, om kontakten varit bra knutit an till kontaktfamiljen och det är därför av största vikt att träffarna sker med allt färre mellanrum för att till sist upphöra helt.

Detta momentet är minst lika viktigt som det är att tillsätta kontaktfamilj.

4:2 Socialsekreterarnas syn på insatsen kontaktfamilj- en profession ?

Har man inom socialsekreterarkåren (socionomer) en profession så kan man säga att kåren har tillgång till en systematisk teori, professionell auktoritet, samhällets sanktion, etiska regler och en egen kultur. Kärnan i professionsbegreppet ligger i tillgången till kunskap och olika teorier som utvecklas systematiskt genom forskning samt i den självklara rättigheten till vissa redskap. Har man det så har man mutat in sitt område där man med ensamrätt kan verka och att tolka verkligheten. Socialsekreterarkåren har ännu inte kraven på att utgöra en egen profession. De betraktas ännu som en semi-profession. (Pettersson 1981, Selander 1989) (Källa : Meuwisse(red)2000 s.131)

Att socionomerna ännu betraktas som en semiproffesion kan då olika effekter i samarbete med etablerade professioner. De tvingas ofta använda sig av intyg och kunskaper som erkända professioner har, exempelvis avvakta en utredning på socialförvaltningen för att man väntar på ett utlåtande ifrån barnpsykiatrin eller en barnpsykolog. På så sätt har socialsekreteraren en mängd information att förhålla sig till i sin utredning och en eventuell vård och behandlingsplanering. (Meuwisse (red)2000)

I boken socialt arbete- en grundbok (Meuwisse(red)2000) nämns (åtminstone) tre tänkbara sätt för en socialsekreterare att förhålla sig till extern kunskap.

Det första är att söka ett auktoritativt svar i omvärlden som ett beslut kan byggas kring-oberoende av vad socialsekreteraren själv tycker. Den remitterade instansen tillskrivs en auktoritet som tar över i förhållande till socialsekreterarens egen kompetens.

Ett andra sätt är att ta till sig extern kunskap och sammanfoga detta med uttalanden från de personer som är föremål för utredning. Utifrån detta material får socialsekreteraren en tankebild av hur bedömningen bör göras.

Tredje sättet är att man som socialsekreterare tar fullt (professionellt) ansvar för att organisera inkommande uppgifter och tidigare erfarenhet för att göra en egen och självständig bedömning. (Meeuwisse (red) 2000)

Att vara socialsekreterare är en mycket grannliga uppgift. Socialtjänsten inom kommunerna har genom Socialtjänstlagen en dubbel funktion. Som tjänsteman inom socialtjänst skall man dels ge barnet det stöd och skydd det behöver och dels så skall man stötta och samarbeta med föräldrarna och visa dem respekt, integritet och självbestämmande. Familjerna skall aktivt hållas underrättade om vad som händer i "deras" ärende", vad för uppgifter som kommer in till myndigheten och samtal sker kring detta. Socialarbetarens uppgift består i att ge förslag till familjen vilket som anses vara det bästa alternativet för deras barn, kanske hela deras familj. Ibland kan förslagen gå emot både föräldrar och barn, det finns inga andra lösningar på frivillighetens grund utan att ett tvångsngripande enligt LVU måste komma till stånd. Som socialsekreterare har förväntningar på sig både ifrån samhället, att arbeta utifrån lagens intentioner, ifrån föräldrarnas sida på delaktighet om vad som händer med dem och deras barn, och inte minst ifrån barnens egen sida, vad är bäst för dem och vad behöver dom? (Andersson,1991)

4:3 Socialsekreterarnas motiv till insats

Insatser inom sociallagstiftningen motiveras ofta med att det är ett medel för att stärka enskilda medborgares välfärd och rättssäkerhet. Men det kan uppstå konflikt mellan dessa intressen i praktiken. Hur skall en socialsekreterare förhålla sig till en förälder som vill ha avlastning/ kontaktfamilj för sitt barn?

Avvägningar måste hela tiden göras och det krävs individuella bedömningar i varje enskilt fall, utifrån socialtjänstlagen. Dilemmat är att lagen är diffus och inte ger klara direktiv om *hur* en insats skall utformas, eller vem som har rätt att ta del av just en specifik insats. Det kommer mycket an på socialsekreterarens egen bedömning och tolkning av familjens problem. (Meeuwisse (red)2000)

Det kan vara så att socialsekreteraren känner trycket på sig att göra något för en viss familj, som har till uppgift att utreda. Hon kanske får ett gott intryck till av till exempel en ensamstående mamma och kan känna empati (förståelse, medkänsla) med mamman om att en insats i form av kontaktfamilj är behövlig.

Med respekt för mammans integritet och medbestämmande rätt så förordnas en kontaktfamilj med omprövning var sjätte månad. Det kan vara så att socialsekreteraren känner en viss tveksamhet i mötet med familjen, det går inte att sätta ord på vilket hjälpbehov familjen framledes kan komma att ha. För att ingen skall kunna klandra socialsekreteraren för att *inte* ha gjort någonting, gör hon ett minimum av insatser; hon tillsätter kontaktfamilj. Hon tillåter kontaktfamilj även om hon vet om att det finns andra eller större problem än just vad en kontaktfamilj, eller just den kontaktfamiljen klarar av. (Andersson.1991)

5. Resultatredovisning

5:1 Statistik Värnamo kommun år 2000

Offentlig statistik ifrån socialstyrelsen visar att Värnamo kommun hade totalt 81 ärenden aktuella för insatser enligt SoL någon gång under år 2000. De öppenvårdsinsatser som räknas till socialstyrelsens offentliga statistik är:

- strukturerade öppenvårdsprogram enl. SoL
- Personligt stöd enligt SoL.
- Kontaktperson/-familj enligt SoL.
- Kontaktperson och behandling enligt LVU.

Barn och ungdomar med som får insatser p g a funktionshinder ingår ej i denna statistik.

Socialstyrelsens statistik återfinns i tabell 1.

Av dessa var 45 pojkar och 36 flickor.

58 av barnen var mellan 1-12 år . 32 pojkar och 26 flickor.

18 av barnen var mellan 13-17 år . 10 pojkar och 8 flickor.

5 av barnen var mellan 18-20 år. 3 pojkar och 2 flickor.

Sistnämnda jämförelse, barn 18-20 år finns inte med i min egen undersökning, eftersom avgränsningen jag valt i min undersökning omfattar barn 0-18 år. Ej heller har jag alla tre kategorier med eftersom mitt arbete inriktar sig på att granskar endast insatsen kontaktfamilj.

Tabell 1. visar insatser totalt för barn och unga, år 2000 och fördelning på ålder och kön i Värnamo kommun.

Totalt antal ärenden:	81	Pojkar 45	Flickor 36
Åldersgrupp 0-12	58	Pojkar 32	Flickor 26
Åldersgrupp 13-17	18	Pojkar 10	Flickor 8
Åldersgrupp 18-20	5	Pojkar 3	Flickor 2

Källa : Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen har ej publicerat statistik för år 2001 på Internet dags datum. Med anledning av detta sökte jag uppgifterna själv på Värnamo kommuns socialförvaltning. Dessa siffror återfinns i tabell 1b.

Tabell 1b. visar insatser totalt för barn och unga, år 2001 och fördelning på ålder och kön i Värnamo kommun.

Totalt antal ärenden:	68	Pojkar: 43	Flickor: 25
Åldersgrupp 0-12 år	40	Pojkar: 26	Flickor: 14
Åldersgrupp	21	Pojkar:	Flickor:

13-17 år		11	10
Åldersgrupp 18-20 år	7	Pojkar: 6	Flickor: 1

Summa totalt antal ärenden under hela året, 2001, 68 stycken.

Av dessa var 43 pojkar och 25 flickor.

40 av barnen var mellan 1-12 år . 26 pojkar och 14 flickor.

21 av barnen var mellan 13-17 år . 11 pojkar och 10 flickor.

7 av barnen var mellan 18-20 år. 6 pojkar och 1 flickor.

(Källa : Värnamo kommuns socialförvaltning)

Kommentar till år 2000 och till år 2001 års jämförelsetal:

Jag har velat jämföra 2001 års siffror med siffror för år 2000. Om det skett en ökning eller minskning och vad det i så fall kan härledas till.

Det är 13 ärenden färre år 2001 mot 2000.

Det är 2 pojkar och 11 flickor färre. Nedgången vad gäller aktuella ärenden flickor, har främst skett i åldersgruppen 0-12 år, där det var 26 stycken år 2000, mot 14 år 2001. En nedgång med 12 stycken.

För pojkar i samma åldersgrupp (0-12 år) gäller samma fenomen. Det är 6 pojkar färre. 32 pojkar år 2000, mot 26 år 2001.

Däremot sker en ökning av pojkar i åldern 18-20 år. En fördubbling. Ifrån 3 år 2000, till 6 år 2001.

Tänkbara orsaker kan vara att alltfler ärenden har avslutats i gruppen 0-12 år, gruppen barn som föddes under dessa åren kan vara mindre i antal . En annan tänkbar orsak kan vara att socialförvaltningens förebyggande arbete gett ett bra och önskvärt resultat.

5: 2 Barn och unga med olika insatser i Sverige

Av de tre SoL-instserna var kontaktperson/- familj den öppenvårdsinsats som flest barn och unga berördes av 2000. Cirka 22 000 barn i Sverige fick denna insats någon gång under året. Ungefär 19 000 barn och unga fick behovsprövat personligt stöd och ca 1 500 ingick någon gång under 2000 i någon form av strukturerade öppenvårdprogram.

Bland de yngre barnen, 0-12 år var kontaktperson/-familj vanligast, medan de äldre ungdomarna, 18-20 år, i större utsträckning fick personligt stöd.

5:3 Fördelning insats / kön, Sverige 2000.

Av de barn och unga som fick kontaktperson och de som fick personligt stöd någon gång under 2000 var ca 55 % pojkar och 45% flickor. Andelen pojkar som hade insatsen strukturerade öppenvårdprogram var 60 %.

Av den framtagna statistiken ifrån Socialstyrelsen som gäller Värnamo kommun så framgår det i tabell 1 att det är flest pojkar i samtliga ålderskategorier som har insatser för barn och ungdom inom ramen för socialtjänsten.

Enligt socialstyrelsen så finns det stora brister i statistikens kvalitet. Omfattningen av dessa är till stora delar okänd, vilket gör det svårt att bedöma resultatens tillförlitlighet. Denna osäkerhet i tillförlitlighet påverkar även eventuella slutsatser som enbart grundar sig på resultat av denna statistik

5:4. Värnamo kommun och socialförvaltningen

5:4:1 Socialförvaltningens organisation

Värnamo kommun har ca 30.000 invånare.

Socialförvaltningens IFO avdelning är indelad i tre olika grupper. En grupp handlägger ekonomiskt bistånd. En andra grupp handlägger vuxna, en tredje grupp handlägger barn och familj och innefattar även ungdoms och fältarbete.

Det är i den sistnämnda gruppen insatsen kontaktfamilj sorterar.

Vardera grupp leds av en sektionschef. Hur de andra sektionerna ser ut lämnar jag därhän eftersom det inte är relevant för denna undersökning.

I barn och familjegruppen arbetar 3 socialsekreterare med ungdomsärenden 2 socialsekreterare arbetar med ungdomar på fältet. På barn och familjegruppen arbetar sammanlagt 5 socialsekreterare, uppdelat på 2 socialsekreterare familjerätt/adoptioner, 1.5 tjänst familjehem, 2 "utredningssekreterare" (som handlägger inkommande ärenden) Till gruppen finns även 3.5 tjänst hemterapeut.

5:4:2 Värnamo kommuns insatser kontaktfamilj år 2001 .

Antal ärenden

Antalet ärenden var vid undersökningstillfället (april 2002) 27 stycken för år 2001. Fördelningen var 17 pojkar och 10 flickor. Medelåldern för insatsen är för pojkar 10.1 år och för flickor 11.3 år. (April 2002)

Av dessa barn bor 6 med sina biologiska föräldrar. I min undersökning har jag inte tagit med om föräldrarna bor tillsammans med någon annan person eller om de har ett förhållande. 5 barn bor med ensamstående mamma. 4 barn bor med ensamstående pappa. 2 barn är placerade och har kontaktfamilj.

Tabell 2. Visar antalet insats kontaktfamilj SoL under år 2001, fördelat på kön. Värnamo kommun.

	POJKAR	FLICKOR
Antal ärenden: 27	17	10
Antal barn som bor hemma med biologiska föräldrar: 6	4	2
Antal barn som bor hemma med ensamstående mamma: 15	9	6
Antal barn som bor tillsammans med ensamstående pappa: 4	2	2
Antal barn som är placerade i familjehem och som har insats kontaktfamilj	2	0
Summa : 27	17	10

Av tabellen framgår det att det är flest pojkar som har insats kontaktfamilj under år 2001. Fler pojkar än flickor bor med båda sina biologiska föräldrar

Fler pojkar än flickor bor med en ensamstående mamma

Lika könsfördelning vad gäller boende hos ensamstående pappa.

(Källa: granskning av pappersakter som författaren gjort i april 2002)

5:4.3 Vid vilken ålder blir insats kontaktfamilj aktuell för barn ?

I denna statistik har jag undersökt hur gamla barnen är när de får insats kontaktfamilj och hur lång tid en insatsen pågått vid undersökningstillfället. Samtliga 27 barn finns med; 17 pojkar och 10 flickor.

5:4.4 Pojkar

Insatser för pojkar varierar mellan 0-13 år. Den insats som är äldst av de aktuella ärendena tillsattes år 1993, då en pojke var 3 år gammal. Den yngsta pojken för aktuell insats var 1 år år 1994 och är aktuell fortfarande.

Medelåldern för pojkar är 7.05 år vid tillsättandet av kontaktfamilj. Medianen är 8 år.

5:4.5 Flickor

Vad gäller flickor varierar insatserna mellan 0-12 år. Den insats som är äldst av de aktuella ärendena tillsattes år 1991 då en flicka var 3 år gammal. Den yngsta flickan var 6 månader gammal när insats blev aktuell år 1996.

Medelålder för flickor vid tillsättandet av kontaktfamilj är 7.4 år. Medianen är 7 år.

5:5 Kommentar

Det finns två barn som haft kontaktfamilj under nästan hela sin hittillsvarande barndom, insatser som tillsattes för 9 år sedan till en pojke respektive 11 år sedan för en flicka. Dessa barn är idag 12 och 13 år gamla.

De yngsta barnen som fick insatsen var 1-årig pojke respektive 6 månader gammal flicka. De är idag 11 respektive 6 år gamla och insatsen är fortfarande aktuell.

Detta belyser att det kan vara tal om insatser som varar under en lång period. Kanske under hela barnens uppväxt.

6. Arbetsplaner

I samtliga 27 fall så står arbetsplanen i det kontaktfamiljs kontrakt som görs tillsammans med klienten, kontaktfamiljen och socialtjänsten.

Variationen vad arbetsplanen innehåller varierar kraftigt.

Ibland står det nämnt övervägande saker av praktisk natur, såsom;

" att barnet skall vara hos kontaktfamiljen lördag- söndag var tredje vecka"

och:

"Föräldrarna ombesörjer själva hämtning och lämning av barnen samt står själva för bensinkostnaden"

ytterligare ett exempel:

"Barnet sover över natt hos kontaktfamiljen då mamman arbetar eller ligger på sjukhus"

6:1 Vilka problem har de familjer som erhåller kontaktfamilj ?

För att få ytterligare klarhet i vad arbetsplanen innehåller, förutom praktiska detaljer, har jag granskat samtliga 27 kontaktfamiljskontrakt (och i en del fall där utredningen funnits utskriven på papper). Jag har velat ta reda på vilka grunder man som socialsekreterare angett i sin utredning eller arbetsplan skälen till att familjerna erhåller bistånd kontaktfamilj.

Detta presenteras i tabell 3.

Tabell 3. Åskådliggör på vilka grunder kontaktfamilj blivit aktuell

Motiv till insats	Antal
Föräldrar behöver avlastning:	Totalt:15 varav Ensam mamma: 13 Ensam pappa: 2
Aktiva barn. ADHD, DAMP,	3
Vet inte riktigt varför familjen har insats	1
Missbruk, föräldrar	2
Fysiskt eller psykiskt funktionshindrade, sjuka föräldrar	3

Relationsproblem föräldrar-barn	3
Avsaknad av fader	5
Avsaknad av moder	2
Svaga föräldrar, negativt socialt arv	2
Släktingar saknas	5
Misstänkta sexuella övergrepp	1
Misstänkt misshandel av barn	2
Barnen behöver en lugnare miljö	3
Summa:	47

(Källa: 27 kontaktfamiljskontrakt/arbetsplaner, Värnamo kommuns socialförvaltning)

Kontaktfamiljsavtalen är 27 stycken. Det förekommer att flera kategorier förekommer i samma kontaktfamiljsavtal varför summan blir 47. Siffran 47 är inte specifikt intressant utan ger bara en fingervisning om att det finns flera olika problem som familjen kan ha i kombination för att erhålla insats kontaktfamilj.

Tabellen tolkas så att det kan finnas flera kategorier i samma kontaktfamiljsavtal. Det kan vara beskrivet så här i kontaktfamiljskontrakten:

" Ensamstående mamma med överaktivt barn , behöver avlastning"

Eller:

" Stökigt hemma, biologiska föräldrar, många syskon, barnen behöver en lugnare miljö."

Jag har funnit gemensamma mönster och kategorier i min undersökning:

6:1.1. Mamma eller pappa behöver avlastning:

I denna gruppen fanns det flera gemensamma faktorer i familjesituationen: Jag har inte tittat på i min undersökning om mammorna och papporna lever med en ny partner, utan enbart

sett på om de biologiska föräldrarna bor samman. Det kan därför tänkas att flera av dessa mammor och pappor lever i nya förhållanden men trots det räknas som ensamstående och har insats kontaktfamilj för sina barn, men kombinationen ensamstående mor och avsaknad av far är i denna undersökning mest förekommande. (Fem fall.)

I två fall finns en ensamstående pappa och en avsaknad av moder som bidragande orsak till kontaktfamilj är att notera.

I materialet har jag funnit att 15 ensamstående mammor med pojkar (9)st. Detta är den vanligaste problembilden för insats kontaktfamilj. Medelåldern för insats för pojkar är 7.05 år.

"avlasta mamman så att får lite tid för sig själv"

I två fall beror insatsen på att det är tonåringar som i relation till sin ensamstående mamma har problem och att de behöver stöd utifrån.

"Behöver en manlig förebild, en god vuxen som stödjer i gränser."

6:1.2 Aktiva barn. ADHD/DAMP

I denna kategori återfinns tre fall. I ett fall där man misstänkte Tourettes syndrom, fanns tidningsartikel i akten om detta syndrom. Senare visade ett läkarutlåtande att det inte fanns skäl till misstanken om Tourettes syndrom. I materialet framkommer det inte något barn som har fastställd diagnos ADHD eller DAMP, men det misstänks av flera instanser, oftast av föräldrarna själva;

"Han är precis som Emil i Lönneberga"

och

"han har alltid varit på allting"

eller

behöver insats för att....."har svårt med koncentrationen, orolig överaktiv och pratig"

6:1.3. "Vet inte riktigt varför insats"

Denna uppgiften "vet inte riktigt varför familjen har kontaktfamilj" skrev jag eftersom motiv till insatsen saknades. Det kan vara så att det finns ett motiv och en motivering till varför insatsen tillkommit i beslutsbladet som ligger i datorn, som jag ej haft tillgång till. När jag

talade med handläggaren sa hon att hon ärvt ärendet och inte riktigt kom ihåg hur ärendet tillkommit, en gång för längesedan.

6:1.4. Missbruk förälder

Förekommer i två fall. I ett fall finns det dokumenterat känd "högkonsumtion" av alkohol. I detta ärende saknas motivering till insats. Även här så finns det möjlighet att dokumentationen finns i datan . Vad som står i arbetsplanen är att

"skall vistas i familjen en helg i månaden och vid längre lov"

I det andra fallet lever ena föräldern tillsammans med en missbrukare. Här nämns inte det som motiv till insats, utan

"har en dysfunktionell relation till föräldern, har svårt med koncentrationsförmågan."

Det är anmärkningsvärt att föräldrarnas missbruk inte tagits upp som orsak. Det ger ingen objektiv bild av barnets problem. En förklaring kan vara att missbruket är tidigare känt och att det är därför det inte nämns, en annan förklaring kan vara att föräldrarnas situation nämns i utredningen som ligger i den elektroniska utredningen (på datorn)

6:1.5. Fysiskt funktionshindrade eller psykiskt sjuka föräldrar

Detta förekommer i tre fall.

I det ena fallet så förekommer det ingen beslutsmotivering om att förälders sjukdom skulle vara motiv till insatsen. Det kan vara så att det görs en bedömning på den utredning som ligger i datasystemet. I detta ärende fanns enbart arbetsplanen tillgänglig. Det som nämns är praktiska detaljer exempelvis vem som skall se till att barnet kommer till kontaktfamiljen och vem som skall betala bensinen.

I det andra fallet har barnet kontaktfamilj för att vistas där då

"föräldern är på sjukhus"

6:1.6. Relationsproblem

Förekommer i tre fall. Här nämns aktiva barn som föräldrarna har svårt att hantera.

" Stökigt i familjen. Inte så aktiva föräldrar. Barn med mycket stark vilja. "

I ett annat fall så står det:

"Barnet slår sin mamma".

Skälet till insats benämns relationsproblem, att föräldrarna har svårt att hantera sina barn. I det sista fallet så är det en tonåring som slår sin mamma.

6:1.7. Svaga föräldrar - negativt socialt arv

Förekommer i tre fall. I denna familjen finns det inget konkret mer än att föräldrarna var kända på socialförvaltningen redan innan de bildade familj. De har många barn och det bedöms som stökigt hemma. Föräldrarna har svårt med gränssättning, vilket leder till stökighet då det finns många barn. Det finns inget missbruk. Båda föräldrarna arbetar.

I ett annat fall så har en ensamförälder svårt med gränssättning, det finns många syskon i familjen föräldern lever tillsammans med, (för socialförvaltningen kända,) missbrukare eller fd. missbrukare.

"delta i (kontaktfamiljens) sociala liv och gemenskap" är en vanlig motivering.

6:1.8 Släktingar saknas

I fem fall förekommer denna motivering. Antingen saknas nätverk helt eller så finns släkten långt borta, vilket medför att det inte finns något naturligt nätverk på nära håll. En ensamstående förälder har bistånd kontaktfamilj för sitt barn

".....dels för att passa barnet då föräldern arbetar, men också för att stötta då barnet ej har så mycket kontakt med sina släktingar"

en annan motivering är

"ta del av socialt liv och vara med på (kontakt) familjens aktiviteter."

6:1.9. Misstänkt sexuella övergrepp och misstänkt barnmisshandel

Denna motivering framskymtar i tre fall. Det finns ingen polisanmälan, men efter de utredningar som gjorts på socialförvaltningen kom det in uppgifter om misstanke om brott. Pga av anonymitetskravet lämnas inga fler uppgifter i dessa ärenden.

6:1.10 Barnen behöver en lugnare miljö

I tre fall förekommer denna motiveringen. Det finns inte nämnt som enda anledningen till insats utan det förekommer som kombination. Exempel:

"Ensamstående mamma. Många syskon. Barnen behöver en lugnare miljö."

7. Intervju med socialsekreterare och familjen

Vad jag konstaterar vid mina intervjuer med socialsekreterarna är att det förefaller som om arbetsplanerna och motiven till insats stämmer i det socialsekreterarna också uppger som orsak till insatsen. Intervju materialet ger därför en kvalitativ, kompletterande bild till min undersökning.

7.1 Vad vet klienten om motiven till insatsen?

På frågan om klienten vet om uppfattningen om varför biståndet kontaktfamilj tillsatts så framkommer det ofta att det är familjer och därmed föräldrarna själva som ringt och önskat bistånd för sina barn.

En gång, berättar socialsekreteraren, ringde en ensamstående mamma och ville ha hjälp för sin son. Sonen hade varit kallad till socialtjänsten då han hade någon "inbrytningshistoria" som kommit ifrån polisen. Familjen blev kallad men uteblev. En tid senare ringde mamman upp socialsekreteraren och ville själv ha kontaktfamilj för sin son. Hon var ensam och pappan kunde inte ta hand om honom eftersom han blev misshandlad när han var hos pappa. Han var jättejobbig pojke, minns socialsekreteraren.

"Så uppdraget kom ifrån mamman som ville ha hjälp."

Om vi tar oss en tillbakablick i uppsatsen så ser vi att det är ganska vanligt att det saknas släktingar eller naturligt nätverk (fem fall i Värnamo kommun);

"Jag tror faktiskt att det var så att familjen inte hade något nätverk alls och att det var de själva som ville ha bistånd. Det finns inga direkta sociala problem så man kan kalla det lyxbistånd"

Det är vanligt att det inkommer anmälan ifrån andra myndigheter att något behöver göras för barnets bästa:

"I grunden en anmälan ifrån psykiatrin om en förälder som var inlagd."

7:2 Vilka kriterier krävs för att kontaktfamilj skall bli aktuell?

Vad som framgår av arbetsplanerna är att det är på flera olika grunder beslut fattas om tillsättandet av insatsen kontaktfamilj enligt Socialtjänstlagen.

Det är sällan det framkommer endast en orsak i de olika kategorierna, utan det är ofta en kombination av olika orsaker. Exempelvis kan det vara många syskon, överaktivt barn som kan vara en tänkbar kombination.

Man kan få en större förståelse för detta fenomen om man kopplar detta till systemteorin. (Se kap 3.2.2 om systemteori) Utifrån systemteorin ser man familjen som system; uppstår det en rubbning i det interna subsystemet (dvs inom familjen) så påverkar det, dels andra familjemedlemmar, det yttre systemet.

Ett exempel kan var en ensamstående mamma som lever i ett destruktivt förhållande med en missbrukare. Barnen i familjen mår dåligt att ha en sådan social situation hemma, varför de kanske signalerar i skolan (yttre systemet) att det inte står rätt till hemma.

Vad som framkom i intervjuerna är att det ofta kommer an på föräldrarna om det tillsätts kontaktfamilj eller inte. Endast i ett fall står det i arbetsplanen formulerat att barnet skall aktiveras utifrån individuella behov.

Men vilka är då föräldrarna? Hur beskrivs föräldrarna av socialsekreterarna?

"Mamman är stark ibland, men i andra situationer väldigt svag. Jag är antingen svart eller vit. Hon har nog någon personlighetsstörning"

"Pappan är en tung missbrukare i en storstad"

"Mamman är överbeskyddande, pratsam och ingen annan får en syl i vädret"

"Pappan är som en dörrmatta- säger ingenting. Det finns inga klara familjeroller"

"Familjen har inga sociala koder"

Det framkommer i intervjuerna med socialsekreterarna mönster om hur föräldrarna är:

Ofta ensamstående mamma, avsaknad, helt eller delvis av nätverk. Vid flera tillfällen uttalar socialsekreterarna att det "nog finns någon personlighetsstörning", då talar socialsekreterarna oftast om mammorna. Denna misstanke om personlighetsstörning finns det dock inte något psykiatriskt belägg för, mer än så att dessa mammor har eller har haft kontakt med psykiatrin.

Ofta finns de en avsaknad av pappa, kanske missbrukare. Han är ofta frånvarande.

Vad som i menas med att familjen inte har några sociala koder, är exempelvis att man tackar för fiket, säger hej då till varandra när man skiljs åt, eller att man går hem efter ett besök, inte sitter kvar tills man blir "bortkörd".

Det finns inga klara familjeroller i familjen. Mamman benämns som pratig och pappan är stillatigande. Det är inga självklara jämställda roller i familjen.

Även detta kan hänföras till de olika teoretiska resonemangen kring familjen som system. Att det handlar om människor som har bekymmer i familjens subsystem, av olika anledningar, som gör att de bedöms att vara i behov av insats kontaktfamilj.

Kriterierna som behöver uppfyllas är enligt det material jag har använt, arbetsplaner, i vissa fall utredningar och två intervjuer med socialsekreterare är att det förmodas vara en mer eller mindre dysfunktionell familj.

Det skall också nämnas att detta naturligtvis inte är i alla ärenden utan en väldigt generell bild av vad som framkommit. Ett beslut om insats är ett beslut som fattats utifrån individuella bedömningar och familjerna ser olika ut och har olika problem och behov.

7:3 Fanns det några andra alternativ till val av insats?

I de utredningar jag tagit del av framkommer inte något som skulle tyda på att det fanns några alternativ till valet av insatsen kontaktfamilj. En socialsekreterare säger:

"Det är ju en tidig insats, nästan det första man gör för en familj"

"Är man mer orolig så tillätter man hemterapeut"

Här kan man tolka svaren så att socialsekreteraren tillsätter kontaktfamilj, men kanske ibland är lite osäker på om det är rätt eller tillräcklig insats.

De säger också att om det finns klart uttalad oro för barnen så tillsätter man hemterapeut, för att få reda på mer mönster i familjen och för att se om det är tillräcklig insats för familjen.

En socialsekreterare känner oro för att om insatsen kontaktfamilj bedöms som tillräcklig.

En ensamstående mamma har fått erbjudande om kontaktfamilj och själv funnit en familj som blev godkänd av förvaltningen efter en intervju. Barnet skulle vara där en helg i månaden.

Efter en kort period så kontaktade mamman socialsekreteraren och bad om att få en annan familj för sitt barn. Anledningen var att barnet inte trivdes i familjen.

Socialsekreteraren tillsatte kort därefter en ny kontaktfamilj. Denna fungerar, tror socialsekreteraren, hon har inte hört något om motsatsen. Socialsekreteraren känner oro för att mamman inte kommer att acceptera vilken kontaktfamilj de än får. Hon kommer inte att ge sitt barn tillåtelse (mandat) att vara där. Inte uttalat, men underförstått.

Vad som hänt i denna familj i dagarna är att det ånyo har inkommit en anmälan (ifrån skolan) om att barnet troligen inte har det bra i sitt hem.

Socialsekreteraren känner därför oro om insats kontaktfamilj är den rätta och den tillräckliga insatsen för denna familjen.

Barnet börjar nå tonåren och socialsekreteraren funderar över att insatsen kontaktfamilj kanske inte är tillräcklig.

"utan att det kanske krävs en frivillig SoL placering"

Funderingen rör också ;

"barnet börjar bli stort, tänk om det redan är försent....., då kan det bli LVU".

Det förefaller vara så att kontaktfamilj tillsätts tidigt i familjer med problem. Kanske en av de tidigaste insatser som görs enligt socialtjänstlagen.

När barnen är små och oron hos socialsekreteraren stor tillsätts hemterapeut.

När barnen är större kan det vara fel insats med kontaktfamilj. Den bedöms inte som tillräcklig utan att man istället talar om en placering av barnet, antingen under frivilliga former enligt SoL eller via tvångslagstiftningen LVU (lagen om vård av unga)

En socialsekreterare berättar att det var en familj där båda föräldrarna drack alkohol. Barnen var små. Familjen hade kontakt med socialtjänsten i andra ärenden, bla. fanns det i familjen sedan flera år en hemterapeut. Föräldrarnas missbruk tilltog varför insats kontaktfamilj blev aktuell.

Då kontaktfamilj kom på tal motsatte sig föräldrarna detta. Samtidigt ansåg socialsekreteraren att något måste göras för dessa barn. Hon motiverade föräldrarna utifrån att makarna behövde tid för sig själva och att barnen behövde annan miljö. Att de skulle tycka det var kul att få vara på landet bland hästar, får och hundar och koppla av. Socialsekreteraren var vid tillfället osäker på utgången av ärendet; kanske skulle dessa barn komma att bli placerade. Hon och hemterapeuten försökte motivera familjen:

"Vi var väldigt tydliga med att det var viktigt att makarna skulle vårda sin relation. Men det var ju en smygväg. Det medger jag, men min tanke var faktiskt att det brakar ihop i familjen en dag och då är det bra om det finns en kontaktfamilj som är upparbetad. För de var i oerhört dålig kondition föräldrarna."

Även här bedöms insatsen kontaktfamilj vara nödvändig, det fanns inte tillräckliga skäl för att placera barnen frivilligt enligt SoL ej heller enligt LVU.

Man gör något i avvaktan på något annat, som man tror och befarar kan bli aktuellt.

I de fall som familjerna sökt kontakt med socialförvaltningen själva, finns det ingen oro att insatsen inte skulle var tillräcklig.

" det är viktigt att alla barn får sina behov tillgodosedda och att en familj helt saknar nätverk är ovanligt. Barnen behöver ett socialt nätverk, lika väl som föräldrarna behöver avlastning då och då. Många andra familjer har ju släkten som naturligt nätverk, men här finns inte något av den varan. Familjen önskar själv biståndet och omprövningar gör jag varje halvår per telefon. Kontakten är mycket bra och öppen mellan familjen och mig. Kontakten kommer att pågå så länge de själva önskar bistånd och det vet de om."

" Insatsen är ju frivillig, men jag tror faktiskt att familjen är väldigt tacksam över att biståndet finns för dem, det ger ett utökat socialt nätverk för barnen. Familjen är udda och barnen behöver lära sig sociala koder för att kunna utvecklas. Denna insats är mycket bra för familjen, barnen trivs jättebra och det finns inga andra alternativ än kontaktfamiljsinsats, eftersom det beror på avsaknad av det sociala nätverket."

Dessa intervjuer visar vilken svår balansgång och grannliga uppgift det sociala arbetet är (se kap. 3.2 och 4:2) Det kan vara svårt att i rätt ögonblick tillsätta rätt insats. Både för barnen, föräldrarna och för lagen (samhället).

7:4 Vad tycker familjerna om insatsen kontaktfamilj?

Jag intervjuade en familj, ett par som haft insats kontaktfamilj för sina barn i flera år. Anledningen till insatsen är att familjens släktingar bor i en annan del av landet. De sociala kontakter familjen har i staden är få.

Familjen består av biologisk mamma och pappa samt två barn. I familjen finns två äldre utflugna barn.

Jag använde mig även här av en intervjuguide och syftet med intervjun har varit att försöka få en bild av hur de familjer som har insats kontaktfamilj uppfattar kontakten med socialtjänsten och hur de upplever insatsen kontaktfamilj.

Familjen kom in kontakt med socialtjänsten i samband med att de varit på habiliteringen inom Landstinget för sitt barn. Anledningen till kontakten med Landstinget var att barnet hade en misstänkt hjärnskada kanske ADHD. Detta var under utredning.

Tjänstemannen på Habiliteringen hade upplyst makarna om att det fanns något som hette kontaktfamilj inom socialtjänsten och undrade familjen var i behov av kontaktfamilj och om hon iså fall kunde ringa till socialtjänsten.

Kontakten med socialtjänsten upplevde familjen som positiv. Båda makarna kände att situationen hemma var ohållbar hemma. Barnet var överaktivt och sov nästan aldrig. Bara några få timmar på natten.

"Det var jätteskönt när vi äntligen fick kontakt med soc. Vi var helt slut."

Båda makarna kände att det var kontaktfamilj som de behövde. Det fanns inga andra tänkbara insatser. Båda barnen har insatsen just för att makarna skall få vila. Andra familjer har släkt och vänner som naturlig avlastning, menar de. "Vi har ingetdera."

Först fick familjen en kontaktfamilj som inte var bra, menar familjen.

- Dom ändrade alltid tider och deras eget barn hade alltid någon aktivitet på gång. Det var en jobbig tid. Vi ville ju att våra barn skulle kunna känna sig trygga och omtyckta där de var. Men det kändes som om de inte tyckte om våra ungar.

"Den första familjen tyckte inte om våra ungar"

- Vi signalerade snabbt till socialsekreteraren om att det inte fungerade.

Hon hittade en annan familj till oss. Det är en jättehärlig familj och barnen stormtrivs med att vara där. Det känns som om det är en del av oss. Dom gillar verkligen våra ungar. Ja, det gör förresten hela deras släkt. Barnen får följa med på alla kalas och andra tillställningar. Pappan i familjen är barnens stora idol.

"Familjen tillhör vår familj- inget känns konstigt eller främmande"

- Barnen behöver andra vuxna för att kunna utvecklas självständigt. Vi som föräldrar behöver vila ifrån våra barn och vi har ingen som naturligt kan ta hand om dem då och då, ej heller som kan fungera som barnvakter om vi skulle vilja göra något bara jag och min man, säger mamman i familjen.

- Vi har inte dåligt samvete för att vi lämnar bort våra barn ibland. Barnen känner att vi inte orkar med dem fullt ut ibland och vi orkar med vardagen bättre om vi är ifrån varandra lite. Vi har aldrig gjort någon hemlighet av att vi har kontaktfamilj, varken för släkt eller vänner.

"Det känns bättre efter en helg, när de kommer hem igen"

"Det bästa med denna familjen är att det inte är någon konkurrens om föräldraskapet. Det är vi som är mamma och pappa, deras uppgift är att stötta och ge barnen stimulans. Och det gör de på ett mycket bra sätt."

Familjen är nöjd med insatsen kontaktfamilj och har själva velat ha insatsen. De ser det som en möjlighet att få vila ifrån sina barn en helg då och då och vill att andra vuxna är inbegripna i deras barns utveckling. De vet att insatsen pågår så länge de själva önskar.

8. Slutdiskussion

8:1 Resultatsammanfattning

Av socialtjänstens insatser år 2000 hade 22.000 barn i Sverige någon form av öppenvårdsinsats under året. Insatser är personligt stöd-kontaktperson, kontaktfamilj enligt SoL, strukturerade öppenvårdprogram (grupper av olika slag), eller kontaktperson och behandling enligt LVU.

Statistik ifrån Värnamo kommun visar att det var 81 barn och ungdomar som haft insatsen år 2000.

Siffran för år 2001 är 68 st. En minskning med 13 stycken barn. Detta kan bl.a bero på att andra öppenvårdsinsatser kommit i fråga.

Övervägande del som tar del av dessa öppenvårdsinsatser är pojkar 55%. Flickor 45%

Det är flest pojkar i samtliga tre ålderskategorier, som har insats kontaktfamilj.

Av dessa 68 hade 27 stycken barn och ungdomar (0-18 år) insats kontaktfamilj någon gång under 2001. 17 pojkar och 10 flickor. Medelåldern är 10.1 år för pojkar och något högre, 11.3 år för flickor.

Det är flest pojkar som bor hemma med en ensamstående mamma som har insats kontaktfamilj. (9 stycken)

Andelen flickor som har insats och som bor med ensamstående mamma är 6 stycken.

Arbetsplanernas innehåll varierar. Som skäl till att kontaktfamilj tillsätts är främst att föräldrarna behöver avlastning. (13 fall). En andra orsak är avsaknad av fader (5st) , men även avsaknad av släkt anges som motiv i fem (5) fall. Min undersökning visar att familjens subsystem inte är tillräckligt, oftast ej heller det yttre systemet såsom grannskap, skola m. fl. sammanhang som ingår i utkanten av en familj. Undersökningen visar , liksom Gunvor Anderssons undersökning ,att det ofta saknas ett naturligt nätverk.(jämför kap 3:2:5 om föräldrarnas problem.)

Familjernas situation ter sig helt olika för alla de undersökta familjerna. Ofta, men inte nödvändigtvis, är det en mångfacetterad social problematik med inslag av negativt socialt arv, missbruk eller avsaknad av nätverk. Slutsatsen jag drar för att knyta ihop min egen undersökning med den redovisade teorin i uppsatsen är att det kommer an på föräldrarna om de vill ha bistånd i form av kontaktfamilj. Socialtjänstlagen säger att bistånd skall ges om den enskilde vill ta emot insatsen och den skall ges på helt frivillig basis.

Klientfamiljerna söker ofta själva hjälp och stöd hos socialförvaltningen. Det är också vanligt att andra myndigheter ringer och påtalar behov (anmälningar) och önskemål om förändring i klientfamiljerna.

Av det material jag kommit i kontakt med finns inga andra alternativ till insatser.

Tidpunkten för insatsen varierar: ofta pågår den en längre tid.

Av de 27 ärenden så tillsattes kontaktfamilj för barnen i genomsnitt 7.05 års ålder för pojkar och 7.4 år för flickorna. Medianen är 8 år för pojkar och 7 år för flickor.

Det finns två barn som haft kontaktfamilj under nästan hela sin hittillsvarande barndom, insatser som tillsattes för 9 år sedan till en pojke respektive 11 år sedan för en flicka. Dessa barn är idag 12 och 13 år gamla.

De yngsta barnen som fick insatsen var 1-årig pojke respektive 6 månader gammal flicka. De är idag 11 respektive 6 år gamla och insatsen är fortfarande aktuell.

Detta belyser att det kan vara tal om insatser som varar under en lång period. Kanske under hela barnens uppväxt.

För de intervjuede socialsekreterarna har insats kontaktfamilj visat att det tillsätts som en tidig insats, ofta bland det första man gör för en familj som bedöms vara i behov av behandlingsinsatser inom socialtjänsten. Är behoven större eller att oron hos socialsekreteraren om behov av insats kontaktfamilj bedöms som otillräckliga tillsätts hemterapeut.

Det är sällan det finns dolda motiv hos socialsekreteraren vid tillsättandet och beviljandet av insats kontaktfamilj. Oftast så kommer föräldrarna och familjerna själva med förslaget kontaktfamilj.

Den familj jag intervjuat ger mig information om att de är nöjda med sin insats och känner ingen konkurrens i föräldraskapet med kontaktfamiljen. De skäms inte för att tala om att de har insatser ifrån socialtjänsten, utan ser det som en möjlighet att bättre klara av sina barn.

8:2 Diskussion

Mitt syfte med undersökningen har varit att ta reda på hur familjekonstellationen ser ut för de som har insatsen kontaktfamilj. Jag har velat belysa hur insatsen uppfattas av dels de socialsekreterare jag intervjuat, dels av en familj som erhåller insatsen.

Den vanligast förekommande familjekonstellationen är ensamstående mamma med son/söner. Oftast en familj vars barn har en helt avsaknad av en far. Ofta har familjerna en mångfacetterad social problematik, men inte nödvändigtvis. Helt eller delvis avsaknad av nätverk är inte ovanligt.

En tankeväckande och personlig fundering som jag får är; använder vi inom socialtjänsten männen/fäderna som resurs, eller har dessa fäder och män själva valt att stå vid sidan om sina barns uppväxt och bara (i bästa fall) vara en underhållsbetalande pappa?

Jag tänker att det oftast är kvinnor som arbetar i socialtjänsten. Kvinnliga socialsekreterare kanske dömer ut fäderna på förhand, kanske för att det finns en obearbetad konflikt mellan föräldrarparet. Man tillsätter kontaktfamilj för att pojken ialla fall skall få en fadersgestalt? Jag har själv funnit i socialt arbete med ungdomar i riskzon, fått vid handen att det är flera av dem som saknat en far och jag har också fått klart för mig betydelsen av en far för dessa ungdomar. Vid samtal med ungdomar har alltid framskymtat varför deras fäder inte bryr sig om dem. Mammorna dömer sig själva till att inte kunna ge sina barn en fadersgestalt, vilket gör dem i sin tur att de ofta känner otillräcklighet.

Det är faktiskt en jämställdhetsfråga. Båda könen har lika stor rätt och skyldighet att ta hand om sina barn. Varför är det av tradition så att mamman (oftast) tar det tyngsta ansvaret för barnen?

Men framförallt så anser jag att det ur barnens synvinkel är oerhört viktigt att ha tillgång till båda sina föräldrar.

Hade resultatet sett annorlunda om det arbetat fler män inom socialtjänsten för att leta upp och motivera dessa fäder att ta mer ansvar för sina barns uppväxtvillkor?

Och om vi anser och tror att fäderna är viktiga för sina barn, varför arbetar vi inte mer för att nå dem?

Referenslitteratur

Andersson, Gunvor, (1991) *Socialt arbete med små barn. 5:e upplagan*. Lund. Studentlitteratur.

Andersson, Gunvor. Bangura Arvidsson, Maria. (2001) *Vad vet vi om insatsen kontakt person/-familj? En kunskapsöversikt*. Lund . Meddelanden ifrån socialhögskolan 2001:1

Holgersson, Leif (1998) *Socialtjänst. Lagtexter och kommentarer i historisk belysning. (tredje reviderade upplagan)* Stockholm. Tiden/ Rabe'n Prisma

Holme, Idar Magne, Solvang, Krohn, Solvang. (1997) *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder. Andra upplagan*. Lund. Studentlitteratur.

Carlsson, Bertil (1988), *Grundläggande forskningsmetodik för vårdvetenskap och beteendevetenskap*. Stockholm. Almqvist och Wiksell

Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune, Swärd, Hans (red) (2000) *Socialt arbete. En grundbok*. Natur och Kultur.

Ronby, Alf. (1983) *Socialarbetets förklaringsmodeller*. Stockholm. Liber.

Officiella tryck

SOU 1974:39

SoS-rapport 1998:4 *Anmälan, utredning, insats. Individ och familjeomsorgens arbete med barn*. Stockholm. Socialstyrelsen.

Internet:

Socialstyrelsens hemsida. www.soc.se